

«Єдиний інформаційний простір публічних бібліотек : сучасне бачення та тенденції розвитку».

Публічна бібліотека сьогодні - це культурний центр, що забезпечує інформаційні потреби користувачів, надає можливість міжособистісного спілкування практично всім жителям зони обслуговування, організує їхнє культурне дозвілля. Вона повинна враховувати інтереси людей, поступово стаючи необхідною складовою інфраструктури регіону. Бібліотека не може існувати, якщо в ній не зацікавлене населення і якщо воно не готове її підтримати.

Сьогодні надзвичайно актуальними є питання:

- Чи відповідають бібліотеки потребам місцевого населення, вимогам сьогодення?
- Як у непростих сучасних умовах зробити діяльність публічних бібліотек ефективною?

Ряд факторів - політичних, економічних, соціальних - спричинив необхідність зміни звичного образу бібліотеки, її швидкої адаптації до перетворень у суспільстві. В центрі уваги бібліотеки стоїть пересічна людина зі спеціальними і загальнокультурними потребами, певними життєвими інтересами.

Доступ до знань, ідей та думок в усій їхній різноманітності відіграє важливу роль у збереженні і розвитку демократичного суспільства, що робить роль публічної бібліотеки особливо значущою.

Саме публічна бібліотека має стати інформаційною базою життя спільноти, саме тут повинна збиратися місцева інформація, готуватися дайджести, інформаційні дос'є, експрес-інформації про рішення місцевої влади, про нові соціальні пільги, про нове у сфері освіти, поради безробітним і т.п. - тобто те, що найбільш потрібно населенню.

За даними зарубіжних дослідників, 85% людських проблем (житло, робота, освіта, дозвілля) вирішується саме за місцем проживання, на місцевому рівні. Зрозуміло, що ця інформація повинна постійно оновлюватися.

Як повинна працювати публічна бібліотека сьогодні?

- Надавати особливого значення зручності, комфортності обслуговування, оформленню бібліотечного простору.
- Змінити підхід до комплектування, що тепер базується на відборі літератури, котру бажає читати населення, а не тільки тієї, що самі бібліотекарі визначають "як найкращу літературу для читання".
- Співпрацювати з різними громадськими організаціями, міжнародними фондами, активно діяти в соціальному просторі, що її оточує. Шукати партнерів, союзників, можливостей додаткового фінансування.
- Опікуватися питаннями створення позитивного іміджу бібліотеки у населення, доведення владним структурам соціальної значущості установи.

Що включає в себе поняття **«бібліотечний простір»**? Це комплекс професійних компонентів, що формують сучасну бібліотеку як соціально-комунікативну установу, центр читання та дозвілля, а саме:

по-перше, це *професійний простір*, тобто компетенція бібліотекарів, їхня готовність до впровадження інновацій та роботи по інформаційному забезпеченню громади;

по-друге, *інформаційний простір*, що являє інформаційно-ресурсну базу бібліотеки – бібліотечні фонди, різні типи і види документів незалежно від їхнього формату (текстового, електронного, графічного, аудіо- та відео);

по-третє, *фізичний простір*, що передбачає особливості організації інтер'єрів бібліотек, комфортних умов для користувачів тощо.

Сучасний бібліотечний простір – це не тільки простір для книги та інших носіїв інформації, скільки простір для користувача, його думок, душі, творчості. Це простір, що забезпечує йому свободу вибору необхідної інформації.

Формування відкритого бібліотечного простору можна представити як формулу:

НОВІ КРЕАТИВНІ ПРОФЕСІЙНІ ІДЕЇ помножені на ВІДКРИТІ ФОНДИ І НЕОБМЕЖЕНИЙ ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ на базі ПРИВАБЛИВОГО ІНТЕР'ЄРУ ТА КОМФОРТНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ.

Бібліотекам необхідні кардинальні зміни для підвищення власного іміджу, зацікавлення та залучення користувачів. Це здійснюється з метою повернення громади до читання, до книжкової та читацької культури, на чому базується і рівень освіти людини, і майбутня професійна компетентність, і статус у громаді.

Сьогодні для розвинених країн світу характерна проблема «нечитання», як дітьми так і дорослими. Найперша причина цього – зміна соціально-економічної ситуації, зменшення у людей вільного часу, розвиток новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

За результатами останніх соціологічних досліджень лише 20% українців є активними читачами, 34% читають пасивно, а 46% наших співвітчизників взагалі не купують і не читають книжки. У рейтингу найважливіших речей для навчання та дозвілля українці називають Інтернет, комп'ютерні ігри, розважальні журнали, але аж ніяк не книги!

Тому сьогоднішнє завдання бібліотеки – формування нового бібліотечного простору, нових підходів, де бібліотека виступає як центр книги і читання. Необхідно організувати роботу закладу так, щоб свій вільний час людина бажала проводити в бібліотеці, щоб за будь-якою інформацією член громади звертався у першу чергу до бібліотеки!

Базисом для таких змін повинен стати професійний простір бібліотеки, першим критерієм якого є готовність бібліотекарів до професійних змін.

Чи готові ми до змін? Йдеться не тільки про впровадження нових форм роботи. Мова йде про перегляд місії бібліотеки та бібліотекаря, орієнтир на роботу не тільки з користувачами, а і з громадою. Бібліотекар за своєю місією має бути і соціальним працівником, і психологом, і педагогом, і організатором дозвілля. Чи готові ми засвоїти всі ці соціальні функції? Давайте відверто оцінювати: на даний момент – не готові. Наша професійна діяльність організована стереотипно, традиційно. Часом для окремих фахівців є проблемою підготувати цікаву книжкову виставку, провести масовий захід. А сьогоднішня, постійний розвиток інформаційних технологій вимагає відходити від стандартів, впроваджувати творчі, сміливі професійні ідеї.

Не буде перебільшенням сказати, що ми вже відчули інформаційну конкуренцію, вже втрачаємо свого користувача, вже здали багато позицій, продовжуючи працювати традиційно. В той же час ми працюємо «на виду» у громади і влади і маємо кожного дня доводити своє право на існування та на фінансування, і з кожним днем це питання все більше загострюється.

Від сформованого нами професійного простору залежить:
 закрийть бібліотеку чи ні;
 прийдуть до неї користувачі чи ні;
 чи встане на ваш захист громада у випадку гострої необхідності;
 чи зможе заклад отримати гідне фінансування з бюджетних та спонсорських джерел;
 яким буде рівень поваги та іміджу бібліотеки та її працівників у місцевого населення.

На початку 2010 р. у регіонах України Київський міжнародний інститут соціології за підтримки Ради міжнародних наукових досліджень (IREX) у рамках програми «Бібліоміст» провів незалежне опитування населення. За його підсумками тільки 22% українців відвідують бібліотеки з різною періодичністю, найактивніші користувачі – це діти до 13 років. Для порівняння – в США протягом року бібліотеки відвідує 70% громадян різного віку.

Користувачі більшість бібліотечних закладів вважають консервативними.

Тому що раз наголошую, що наше завдання - організація сучасного професійного бібліотечного простору, впровадження змін та інновацій.

Помилковою є позиція, що стовідсоткове фінансування бібліотек вирішить всі проблеми. Багато професійних аспектів можна вирішити і власними силами.

Не менш важливим є бажання навчатися мислити творчо та інноваційно, постійно підвищуючи свою кваліфікацію.

Потенціал для професійних змін у бібліотеках нашої ЦБС є. Значна частина працівників бібліотек не мають фахової освіти. Тішить те, що 5 працівників наших бібліотек вже здобувають професійну освіту. Адже необхідно тільки бажання та прагнення постійного професійного удосконалення.

До того ж й сучасні зміни в бібліотеках ставлять нові вимоги й до їхніх працівників. Сьогодні недостатньо володіти професійними знаннями та вміннями, необхідно професійно удосконалюватися та навчатися протягом життя. Головне – працювати творчо, відкрито, по-новому. Бібліотекар – головна сила усіх змін, і почати перетворення він повинен із себе, бажання змінити свою бібліотеку на краще, а потім запалити цією творчою іскрою всіх навколо: владу, спонсорів, читачів бібліотеки та мешканців села.

Функціональне призначення бібліотеки та процеси глобалізації інформаційного суспільства висувують як пріоритетний напрямок – **формування інформаційного простору бібліотеки**,

Сьогодні інформація необхідна не тільки, як раніше, для навчання, дозвілля, фахової діяльності, а й для вирішення складніших питань: підвищення якості життя, знаходження ефективних форм прибутку та розвитку бізнесових структур, вирішення соціальних, побутових, творчих, особистих питань.

Для задоволення такого роду запитів недостатньо традиційних фондів, що мають бібліотеки. У цьому сенсі необхідно працювати над якісними змінами в наповненні інформаційного простору.

Фонд повинен оновлюватися у співвідношенні 10% на рік від загальної кількості видань (нормативний показник ІФЛА). Показник книгозабезпеченості в регіоні має бути, згідно міжнародних нормативів - 18 документів у середньому на 1 користувача.

В універсальному фонді публічної бібліотеки література для дітей до 15 років повинна складати до 30% фонду бібліотеки.

Фонд довідкових і бібліографічних видань публічної бібліотеки має складати не менше 10 % від загального фонду документів.

Для збереження значущості фонду публічної бібліотеки необхідне його постійне оновлення. У складі фонду повинно міститися до 50% найменувань нових видань, документи останніх 5-10 років видання, за винятком творів класиків художньої літератури та краєзнавчих документів.

Найбільш складним є стан фондів у сільських бібліотеках, які в середньому отримують з бюджету 400- 700 грн. (2011-2012р. р.) на комплектування однієї філії (при нормативі у 4,5 тис. грн.).

Основою для розвитку інформаційного та професійного простору виступає **фізичний простір бібліотеки**. Це матеріально-технічний стан та візуальний образ закладу.

«Бібліотека не повинна бути заплутаним лабіринтом, а повинна стати відкритим інформаційним простором з необмеженими можливостями» - ця теза якнайкраще відображає завдання сьогоdnішнього дня. Для цього **необхідно** :

- створити вільний, тобто нічим не обмежений, доступ до БФ;
- прагнути до обслуговування віддалених користувачів (для мешканців невеликих віддалених населених пунктів – через створення служби пересувних бібліотек);

Організація фізичного простору бібліотеки – найбільш гостра, невирішена та болюча проблема нашої ЦБС. Реальний стан є невтішним:

99 % бібліотечних закладів знаходяться в орендованих приміщеннях,

50 % - потребують капітального або поточного ремонту.

67 % бібліотек - не опалюються.

Деякі завідувачі бібліотек неспроможні навіть утримувати свої приміщення в рамках санітарно-гігієнічних та естетичних норм. (ф.22, ф.9, ф.25)

Нам не виділяють фінансування, щоб вирішити проблеми із цими бібліотеками, й ми не можемо раціонально організувати простір, вигідно представити бібліотеку, зробити її затишною. (Але все ж влада допомагає – вирішується питання про надання приміщень у школах - ф.22, ф.9, ф.4)

І як я казала, багато професійних аспектів можна вирішити і власними силами.

Назву лише деякі нові підходи до організації сучасного фізичного простору бібліотеки, яких дотримуються бібліотеки світу: це **Зонування приміщень**

Завідувачі багатьох бібліотек по-новому підходять до схем розміщення БФ, щоб читачи відчували себе вільними у виборі книги. На абонементі – усе нове, цікаве і рейтингове – для вільного доступу, в підсобних приміщеннях - малозапитувана література.

Втіленню цієї ідеї сприятиме неабияка творчість працівників. Ви можете віділити зони буккросингу, здоров'я, краєзнавчій, народознавчій.

Наприклад зона здоров'я – це мега-виставка **«Здоров'я – всьому голова»** .

У практиці роботи бібліотеки активно використовують популяризацію книги шляхом оформлення тематичних стелажів.

Наприклад: Тематичний стелаж **“Вернісаж сімейного роману”** із відповідним зверненням : **Чарівне жіноцтво!**

У вас є чудова нагода відійти від буденних клопотів, поринувши у романтичні спогади та мрії. Яскраві сюжети, сентиментальність та гумор, улюблені герої підкорюють з перших сторінок.

Тематичний стелаж **“Кримінал: тільки в детективах”** має звернення:

Вашій увазі книги найкращих майстрів детективного жанру.

Віртуозні сюжети, людські пристрасті та інтрига триматимуть вашу увагу в постійній напрузі, спонукаючи думати, переживати і відчувати разом з героями.

Тематична зона пригодницької та фантастичної літератури:

« Неосяжний світ фантастичних пригод»

«Прочитаєш ці книжки – ерудитом станеш ти» - Зона енциклопедичних видань для дітей. І т.п.

Публічна бібліотека зберігає культурні традиції і відображає місцеву історію в контексті історії і культури всієї країни. В зв'язку з цим цінність фонду складають краєзнавчі видання регіонального змісту, місцеві документи. Отже **краєзнавчий куточок** повинен бути в кожній бібліотеці.

Розташування бібліотечної меблі

Варто відмітити, що сьогодні використовуються різноманітні елементи розкриття та оформлення бібліотечного простору: нетрадиційно розставлені стелажі, виставкові композиції.

Стеллажи. Существует много способов расстановки стеллажей в открытом доступе. Чаще всего стеллажи расставляются последовательными рядами. При искусственном освещении стеллажи, расставленные под прямым углом к окнам параллельными рядами смотрятся неуютно, создавая унылую атмосферу. Поэтому, имеет смысл уходить от плохо воспринимаемых людьми «острых углов» создающих унылую атмосферу, расставляя стеллажи **зигзагообразно** – с закруглениями, что визуально как бы «распахивает» пространство библиотеки.

Простір розшириться, стане візуально доступним для огляду, якщо стелажі з книгами, наприклад, розставити *півколом*. В середині можна відвести місця для відпочинку, перегляду періодичних видань.

При необхідності збільшення зони простору абонементу та доступу до книг можна зробити більш комфортно, розмістивши у відкритому доступі стелажі *«зірочками» (торцями друг к другу)*. Читачі матимуть змогу рівномірно влаштуватися в таких «зірочках» за своїми інтересами і не заважати один одному.

Доцільно в кінці стелажів фонду відкритого доступу поставити **столики** з 1-2 стільцями, щоб читач мав змогу присісти для перегляду вибраних книг. Адже, по суті, фонд відкритого доступу – це експрес-читальня, що призначена для перегляду і вибору літератури у відмінності від поглибленого читання в читальній залі.

Виставка, як елемент бібліотечного інтер'єру

Невід'ємною частиною бібліотечного простору є **книжкові виставки**.

За досвідом фахівців вважається, що сприятливо сприймається виставка, що розміщена у вигляді «острова», який візуально відокремлює її від інших, фокусує на ній увагу.

- в одному місці і в один час за однією темою має функціонувати одна виставка.
- оптимальна кількість виставок для невеликої публічної бібліотеки – від 15 до 25 на рік.

Щоб відповідати стандартам книжкова виставка повинна бути – доступна, актуальна, цікава та естетично оформлена. Не занурюючись в теоретичні аспекти підготовки книжкової виставки (бо це окрема методична консультація), вважаю, що вона буде успішною, якщо ви маєте відповідь на три головні запитання: яка ідея виставки, яка її цільова аудиторія і які засоби ви будете використовувати для розкриття заявленої теми? (бібліографічний огляд біля виставки, рекомендаційні бесіди ...)

«Обирати книги для свого та чужого читання – не тільки наука, а й мистецтво», - писав відомий бібліотекознавець Микола Олександрович Рубакін. Дійсно, треба мати чималі знання і творче мислення, щоб книжкова виставка, ця найпоширеніша форма роботи публічних бібліотек зацікавила читача.

Дієвим засобом привертання уваги до виставки є прийом **ай-стоперів**, тобто елементів, що відразу кидаються в очі, повз яких важко пройти.

Ай-стопером може бути оригінальний (краще, короткий – не більше 4-5 слів) заголовок, який зупинить погляд. Наприклад: *«Ні пуху, ні пера»* (виставка на допомогу абітурієнтам);

Навіть слово із заголовку слугуватиме ай-стопером, якщо використати при його написанні особливий стиль, шрифт, розмір.

Виразними ай-стоперами є предметні аксесуари (натуральні речі, деталі, макети, муляжі), що сприяють розвитку абстрактного мислення читачів, допомагають кращому розкриттю теми виставки, її ідей та образів.

Основна ідея бібліотечної виставки заключається в її заголовку. Існує певний ряд вимог до заголовку бібліотечної виставки :

- Назву заголовка краще складати з 4 – 5 слів.

Якщо заголовок з багатьох слів то, незважаючи на те, що вислів може бути знайомий, такий заголовок часом не привертає увагу читача. Тому навіть цитати з поетичних творів необхідно добирати короткі.

Необхідно вдумливо підходити й к використанню багатозначущих заголовків. В таких випадках доцільно вводити підзаголовок, що пояснює смисл загальної назви.

Варто відмовитись від стереотипу організації виставок з одним і тим же заголовком та заміною незначної частини видань, тому що такі виставки читач не помічає, а сприймає їх лише як елемент інтер'єру.

Коли людина, наш потенційний користувач, проходить поруч із сучасними будівлями офісів чи заходить до магазину вона сприймає їх як престижні установи.

Привабливий фасад та первинна інформація про бібліотеку (вивіска, розпорядок роботи); оформлення території навколо будівлі бібліотеки (доріжка до входу в приміщення, клумби, місце для вуличних заходів та ігор); наявність дороговказів до бібліотеки - все це має не менше значення для створення позитивного іміджу бібліотечного закладу.

Заходячи ж до похмурої будівлі бібліотеки, з обдертими стінами, з вицвілими плакатами та пожовклими газетами на книжкових виставках, окремі користувачи моментально розцінюють такий стан бібліотек як вияв неповаги до себе. Адже перше враження від відвідин бібліотеки створює відповідне до неї ставлення. Сучасний книжковий простір повинен бути не тільки відкритим і функціональним, але й цікавим і привабливим. Бібліотекар, який працює у бібліотеці у всіх відношеннях ототожнюється з нею. Можна стверджувати, що успішність бібліотеки як установи приходить завдяки її привабливості, та підносить й ранг професії бібліотекаря.

Особливе враження на читача, що переступив поріг бібліотеки, має справити вестибюль, коридор, або будь-яке приміщення що передує основному. Оскільки через нього проходять всі читачі закладу, наявна тут інформація має бути розрахована на масові потреби.

Інформаційна зона обов'язкова складова публічної бібліотеки. Це можливість зробити бібліотеку відкритою для читачів, розказати про себе; про Правила користування бібліотекою, про послуги, які вона надає; **про періодичні видання, що отримує бібліотека, про клуби чи об'єднання, що працюють при бібліотеці; вивісити план заходів, що плануються бібліотекою найближчим часом, інформацію про кращих читачів бібліотеки, активних учасників заходів, розмістити подяки спонсорам та помічникам бібліотеки.**

Форма подачі інформації залежить від можливостей бібліотеки, від загального стилю її оформлення. Це може бути просто на столі розкладена реклама, проспекти, звернення, а над цим столом просто на стіні ВЕЛИКА ЛІТЕРА “І” (що завжди означає ІНФОРМАЦІЯ).

Іноді це спеціально оформлений стенд “Інформація для вас”.
Головне, щоб інформація має постійно оновлюватись.

Можна на стенді намалювати чарівне Сонечко, яке несе звернення до кожного читача:

Любі малятка! Мама і тата!

Просим гостинно до нас завітати!

- Щоб дивитися, гортати і читати книги для власного задоволення скільки заманеться;
- Щоб відкрити для себе нові теми та імена і від душі насолодитися майстерністю письменників;
- Щоб переконатися в тому, що є книги дуже цікаві та різноманітні;
- Щоб знати ті видання, які допоможуть вийти за вузькі рамки шкільної програми, розширити та поглибити знання;
- Щоб знайти саме ті книги, які із задоволенням прочитає вся сім'я;
- Щоб ваші діти були вдячні вам за те, що отримали від вас у спадок чудесний дар – талант читача;
- Щоб витрачені на роботу з книгою зусилля принесли гарні плоди – прекрасну освіту та успіх у житті.

Приходьте у нашу бібліотеку, ми завжди раді бачити Вас!

Цікавим нововведенням бібліотеки може стати і Скринька побажань і пропозицій “Прислухаємось до думки читача”. Як скористатися нею можна прочитати у повідомленні: **Шановні користувачі!**

Нам цікаво почути вашу думку, якою б ви хотіли бачити свою бібліотеку. Побажання і пропозиції ви можете опустити в цю скриньку. Ми вас почуємо.
З повагою, ваш бібліотекар.

Дитячий простір:

Одним з стратегічних напрямків діяльності успішної публічної бібліотеки є робота з дітьми. Це є і суто бібліотечною роботою «на перспективу» - виховання майбутнього читача.

Що зробити, щоб бібліотека стала для дитини і розрадою і помічником, допомогла пізнати радість читання як наодинці з книгою, так і у читанні разом з друзями? Чи зможе вона взагалі зацікавити дітей, які не люблять читати, надаючи перевагу іграм?

Бібліотека зможе вирішувати ці завдання, якщо вона буде привабливою для малюка. Тут діти повинні мати можливість відпочити, почитати, роздивитись

картинки, погратися в якісь ігри, послухати казку. Для дітей в традиційній, звичайній публічній бібліотеці повинна бути своя територія, так записано в документі ІФЛА «Керівництво по бібліотечному обслуговуванню дітей в публічних бібліотеках». Як цю багатофункціональність поєднати в одному приміщенні, як виділити дитячий відділ у бібліотеці?

Створити у дитини привабливий образ бібліотеки можна, лише враховуючи її психологічні особливості, налаштованість на казковий світ. Цьому сприятиме привабливе, візуально естетичне оформлення дитячого відділу та інформаційної зони.

Використання елементів декоративного оформлення, оригінальні полиці, оформлення стін персонажами казок чи героями популярних дитячих книжок

Основний предмет бібліотечного обладнання – книжковий стелаж, де книги для найменших стоять «обличчям» до читача, заохочуючи до читання.

Важливим елементом в оформленні бібліотечного простору є **фітодизайн**. Аматорські вироби читачів, народних майстрів свого краю, дитячі малюнки, композиції зі штучних квітів, яскраво оформленні тематичні полиці, нетрадиційні книжкові виставки – все це зробить бібліотеку більш привабливою для населення.

Як ви зрозуміли, органічну частину бібліотечного інтер'єру складає наочність: книжкові виставки, поличкові роздільники, різноманітні написи, оголошення, інформаційні стенди і т.п. Активність впливу наочності на читача багато в чому залежить не тільки від актуальності її змісту, але й від форми подачі матеріалу, уміння цікаво і красиво його розмістити. Це одне із важливих питань.

Бібліотекарі, навіть ті, які володіють мистецтвом оформлення, все ж інколи допускають прорахунки у питаннях бібліотечної наочності, починаючи із стильової єдності та кольорової гармонії, і закінчуючи визначенням оптимальної кількості наочних форм. В деяких бібліотеках читача з усіх стін атакують і виставки і всілякі об'яви і заклики, сукупність яких дає зворотній результат: читач приголомшений величезною кількістю наочних матеріалів, перестає їх сприймати.

Важливо у всьому знати міру.

Отже, якщо підійти творчо, то кожную бібліотеку, навіть найменшу, можна зробити неповторною, яскравою, затишною і зручною для мешканців села.

Уміло створений бібліотечний простір забезпечить й позитивний імідж закладу, й достойне сприйняття владою і громадою і доцільність його існування.

Створенню дружньої атмосфери у бібліотеці сприяє не тільки наявність всіх цих факторів, а й зовнішній вигляд працівників, стиль їхньої поведінки, доброзичливі, неформальні звернення до відвідувачів.